

KONKURENCINGA ENERGETIKA – IMPULSAS EKONOMIKAI

Pagrindinė dabartinės Lietuvos energetikos politikos problema yra ta, kad energetikos politika daugelio mūsų politikų yra suprantama, kaip eilės didelių valstybinių projektų sąrašo įgyvendinimas, o ne konkurencingos aplinkos sukūrimas.

Pastaruosius kelerius metus energetikos politikoje LR Vyriausybė išskirtinai daug dėmesio skyrė valstybinio kapitalo energetikos įmonėms. Be abejonės, valstybės, kaip savininko, pareiga stiprinti ir efektyvinti savo valdomą turtą, tačiau tuo pačiu metu ji turi siekti demonopolizuoti energetikos ūkį ir siekti konkurencingos rinkos. Liberalų nuomone, konkurencijos ribojimas visuomet baigiasi brangesniais projektais, didesniais kaštais ir aukštesnėmis kainomis vartotojams.

Pastaruoju metu buvo įgyvendinta visa eilė gerų reikalingų valstybinių strateginių projektų, kurie iš esmės padidino Lietuvos energetinį saugumą, tačiau kartu šie projektai labai padidino infrastruktūros kaštus, kurie dengiami iš energijos vartotojų kišenės. Liberalų sąjūdžio nuomone, dabar kaip tik tas laikotarpis, kai reikia keisti energetikos politikos prioritetus ir siekti energetikos ūkio efektyvumo, sėkmingai įdarbinant sukurtą infrastruktūrą.

Pasaulio energetika stovi ant pokyčių ribos. Paryžiaus sutartis, ES energetikos strategija, kuriama ES energetikos sąjunga, vis augantis tarptautinis spaudimas atsisakyti iškastinių išteklių subsidijavimo, pingančios naujosios energetikos technologijos neišvengiamai turės įtakos ir Lietuvos energetikai per artimiausią dešimtmetį.

11.1 Nauji prioritetai energetikos politikoje

Iš esmės keisime valstybės energetikos politikos kursą. Pagrindiniai šios naujos krypties prioritetai bus Lietuvos energetikos ūkio konkurencingumas, pagrįstas efektyvumu ir technologinėmis inovacijomis bei vartojimo efektyvumas, pagrįstas pažangių sprendimų diegimu, mažinant vartojimą. Būtinai žmonių, verslo iniciatyvumo, kūrybiškumo ir žinių įtraukimas, kuriant pažangiausią regione energetikos sistemą.

Naikinsime teises lengvatas valstybės kapitalo įmonėms. Užtikrinsime energetikos srityje vienodas sąlygas visiems rinkos dalyviams. Taip pat skatinant paskirstytą energijos gamybą, aktyvų vartotojų dalyvavimą energetikos rinkoje, gyventojų ir verslo investicijas į nuosavą energijos gamybą, efektyvesnę energijos vartojimą. Po 2020 metų numatome Lietuvos valstybinio kapitalo įmonių pasitraukimą iš bet kokios konkurencinės rinkos Lietuvos energetikoje.

Keisime prioritetų suvokimą. Nauji stambūs energetikos infrastruktūros projektai – pavyzdžiui, Visagino AE, nėra valstybės prioritetas. Valstybė į šį projektą valstybinio kapitalo neinvestuos, tačiau netrukdyt investuoti tiems, kas norėtų – be jokios valstybės paramos, savo rizika ir užtikrinant visus saugumo reikalavimus.

11.1.1 Mažinti infrastruktūros kaštus

Didinsime valstybės energetikos įmonių veiklos efektyvumą. Peržiūrėsime visas energetinės sistemos grandis ir nukreipsime pastangas geriausios energetikos sistemos regione, kurią turime Lietuvoje, panaudojimą kaimyninių šalių poreikiams. Taip daugiau naudos gaus Lietuva, o vartotojams našta bus mažesnė.

Strateginiams projektams taikysime kaštų ir naudos analizę. Atsargiau plėtosime naujus strateginius projektus, parenkant jų mastą įvertinti bendras iškastinio kuro vartojimo mažėjimo arba, pavyzdžiui, atliekų, tinkamų deginimui, mažėjimo tendencijas. Užtikrinsime laisvą konkurenciją, parinkdami šių projektų įgyvendintojus.

Atsisakysime mažiau reikalingos infrastruktūros atnaujinimo. Sieksime, kad, mažėjant infrastruktūros naudojimui, mažėtų ir jos išlaikymo bendri kaštai.

11.1.2 Prisitaikyti prie tarptautinių iššūkių

Lietuvoje, palyginti su kitomis ES šalimis, yra itin didelis atsinaujinančios energetikos potencialas ir energijos vartojimo efektyvumo didinimo potencialas, o įvertinant ekonominę naudą Lietuvai, prioritetinės Lietuvos energetikos plėtros sritys artimiausiu metu yra atsinaujinančios energetikos plėtra, energijos efektyvumo didinimas, paskirstyta energijos gamyba.

Šioje srityje Liberalų sąjūdis kelia aiškius tikslus:

- Iki 2030 metų padidinti atsinaujinančios energetikos dalį bendrame galutiniame Lietuvos energijos vartojime iki daugiau nei 50 proc.;
- Iki 2030 metų dvigubai sumažinti energijos vartojimo intensyvumą (suvartotos energijos kiekį, tenkantį BVP vienetui) lyginant su 2015 metais.

Kartu nedarysime jokių papildomų administracinių ribojimų iškastinei energetikai. Iškastinio kuro naudojimas, investicijos į iškastinio kuro gavybą ar iškastinį kurą naudojančius projektus yra išskirtinai privataus kapitalo, prisiimančio riziką ir užtikrinančio aplinkosauginius reikalavimus bei padengiančio taršos kaštus, investicijų objektas.

Analogiškai liberalai pasiskys prieš bet kokius vienašališkus administracinius ar techninius energijos išteklių ar elektros energijos importo į Lietuvą ribojimus iš trečiųjų šalių, jei

sprendimai dėl tokių ribojimų nebus priimti ES lygmeniu. Tikslo, kad Baltarusija nestatytų branduolinės elektrinės prie Lietuvos sienos, sieksime ES mastu, o ne užkraudami sprendimo kaštus vien Lietuvos verslui ir gyventojams.

11.1.3 Technologijas eksportuojanti, o ne išteklius importuojanti šalis

Skatinsime inovacijas energetikoje. Skatinsime modernių energetikos technologijų (saulės, vėjo elektrinių, elektros akumuliacinio, išmaniųjų tinklų komponentų, vandenilio, biokuro ir kitų technologijų) kūrimą ir gamybą Lietuvoje. Sudarysime palankias sąlygas investuojantiems į šių technologijų kūrimą ir gamybą. Tokioms investicijoms skatinti taikysime ES paramos lėšas, mokestines lengvatas.

Sieksime, kad Lietuvos energetikos modernizavimas sukurtų kuo daugiau vertės ekonomikai. Skatinsime energetikos srities mokslo ir verslo bendradarbiavimą. Kelsime tikslą pasiekti, kad, modernizuojant Lietuvos energetiką, būtų sukuriama kiek galima daugiau pridėtinės vertės valstybės ekonomikai ir lietuviškų energetikos technologijų eksportui. Tikimės, kad iki 2020 metų energetikos technologijų eksportą padvigubinsime.

11.4 Galimybės sutaupyti ir uždirbti energetikos rinkoje

Šilumos kainos pastaraisiais metais nukrito, tačiau daugiausiai kainų mažėjimą lėmė gamtinių dujų kainų kritimas ir biokuro plėtra centralizuotame šilumos ūkyje. Šilumos kainos iš dalies sumažėjo ir dėl konkurencijos tarp nepriklausomų šilumos gamintojų miestuose, kuriuose konkurencija nebuvo ribojama.

Nepaisant to, opi problema išlieka ta, kad gyventojai Lietuvoje už energiją išleidžia vis dar pernelyg didelę savo pajamų dalį. Dar blogiau, kad jie beveik neturi galimybės to pakeisti – nei pasirinkti kitą tiekėją ir sutaupyti, nei uždirbti patys, dalyvaudami energetikos rinkoje.

Daugiabučių pastatų renovacija įsibėgėja pernelyg lėtai. Valstybės parama galima tik vykdant kompleksinę pastato rekonstrukciją, taikomas būtinas reikalavimas pasiekti pastato energetinio naudingumo C klasę po renovacijos. Tokios investicijos atsiperka tik per ilgą laikotarpį, sunku gauti daugiabučio gyventojų daugumos sutikimą tokioms investicijoms. Individualių pastatų savininkai turi mažesnes galimybes gauti valstybės paramą savo pastatų renovacijai. Nėra galimybių energetinių paslaugų kompanijų veiklai.

Liberalų sąjūdis sieks didinti konkurenciją tarp nepriklausomų šilumos gamintojų centralizuotame šilumos sektoriuje ir suteikti tiek naudos šilumos vartotojams, kiek tik

įmanoma gauti. Mūsų tikslas – užtikrinti, kad gyventojų vidutinės išlaidos būsto išlaikymui (be būsto nuomos ar paskolos už būstą gražinimo išlaidų) iki 2020 metų sudarytų mažiau nei 10 proc. nuo gaunamų pajamų, o iki 2030 metų – mažiau nei 5 proc. nuo gaunamų pajamų.

11.4.1 Mažinti šilumos kainas

Reformuosime konkurencijos tarp nepriklausomų šilumos gamintojų sistemą. Užtikrinsime aiškesnes ir mažiau rizikingas konkurencines sąlygas investuojantiems į šilumos gamybą iš vienos pusės ir šilumos kainų mažėjimą šilumos vartotojams iš kitos.

Užtikrinsime vienodas galimybes. Išlyginsime konkurencines sąlygas licencijuotiems šilumos tiekėjams ir nepriklausomiems šilumos gamintojams. Valstybės pagalba renovacijai taip pat bus teikiama vienodomis sąlygomis ir daugiabučiams ir individualių pastatų savininkams.

Įpareigosime šilumos energijos tiekėjus dalį savo pajamų skirti energijos efektyvumui didinti. ES paramos srautas pastatų renovacijai ateityje neišvengiamai mažės. Todėl, siekiant artimiausiu metu išlaikyti paskatas investicijoms į pastatų renovaciją, ES lėšos palaipsniui bus keičiamos energijos tiekėjų lėšomis.

Atsisakysime PVM lengvatos už šildymą. Išlaikysime kompensacijas už šilumą labiausiai socialiai pažeidžiamoms gyventojų grupėms.

Išlaikysime esamą paramos schemą kompleksinei pastatų renovacijai, bet greta pasiūlysim daugiau galimybių. Sudarysime gyventojams galimybę gauti paramą, vykdant dalinę renovaciją, investuojant į didžiausią šilumos taupymo efektą, tenkantį vienam investuotam eurui, turinčias priemones – šildymo sistemos tvarkymą, langų keitimą, saulės kolektorių karštam vandeniui ruošti įrengimą. Taip sukursime galimybę už mažesnes paramos lėšas sutaupyti daugiau energijos.

Pasiūlysim kvartalinės renovacijos skatinimo galimybę. Sieksime, kad būtų renovuojamas ne vienas atskiras pastatas, bet visi kvartale esantys pastatai, kartu pakeičiant visą kvartale esamą infrastruktūrą, įrengiant automobilių parkavimo vietas, vaikų žaidimo aikšteles, žaliąsias zonas.

Skatinsime energijos taupymo paslaugų įmones. Verslo, tarpininkaujančio tarp šilumos tiekėjo ir vartotojų bei investuojančio į pastatų renovaciją savo rizika, siekiant uždirbti iš šilumos vartojimo sumažėjimo, veikla bus aiškiai reglamentuota. Tobulinsime teisinę aplinką, pavyzdžiui, sudarant galimybes galutiniams energijos vartotojams, jei jie pageidauja, už

energiją mokėti ne tik licencijuotiems energijos tiekėjams, bet energijos taupymo paslaugų įmonėms.

Įdiegsime lanksčiuosius efektyvumo mechanizmus. Įgyvendinsime prekybos „sutaupyta energijos įrodymais“ sistemą, sieksime, kad energijos vartotojai, investavę į energijos efektyvumo didinimą, ne tik iš sumažintų išlaidas energijai, bet ir uždirbtų. Sudarysime galimybę uždirbti iš „sutaupyta energijos įrodymų“ pardavimo kitiems tiekėjams, turintiems įsipareigojimus užtikrinti tam tikrą sutaupyta energijos kiekį.

11.4.2 Kaip uždirbti iš energetikos?

Išplėsimė dvigubos apskaitos saulės elektrinių, gaminančių elektrą savo poreikiams, taikymo sritį. Dvigubos apskaitos principas – tai galimybė vartotojams, įsirengusiems nuosavus elektros gamybos įrengimus, pagamintą perteklinę elektrą tam tikru metu perduoti į elektros tinklus, o vėliau, poreikiui viršijus gamybą, atsiimti anksčiau pagamintą savo elektros energiją iš elektros tinklų. Sieksime, kad šiomis galimybėmis galėtų pasinaudoti ne tik individualių namų ar visuomeninių pastatų vartotojai, kaip yra dabar, bet ir daugiabučių pastatų savininkai, komerciniai elektros vartotojai, pramonės įmonės ir kiti vartotojai.

Pritaikysime gerąją praktiką kitose srityse. Dvigubos apskaitos principas turėtų būti taikomas ne vien saulės elektrinėms, bet ir kitiems energijos gamybos iš atsinaujinančių išteklių būdams, kaip, pavyzdžiui, vėjo elektrinėms ar individualiai šilumos gamybai, naudojant pažangias technologijas. Panaikinsim apribojimus tokių gamintojų galiai, paliekant tik paprastą apribojimą neviršyti pusės elektros įvado galios, kad ir koks bebūtų jos dydis, ir panaikinsime apribojimus bendrai tokių elektrinių galiai, numatyta įstatyme.

Skatinsime investicinius ir pensijų fondus investuoti į energetikos inovacijas. Taip mes užtikrinsime, kad kuo daugiau žmonių Lietuvoje jaustųsi energetikos savininkais. Skatinsime į energetiką investuoti gyventojų bendruomenes, suteikdami šioms bendruomenėms lengvatinius kreditus. Pasiuksime, kad gyventojų, tiesiogiai valdančių elektros energijos gamybos įrenginius, valdančių energetikos rinkoje veikiančių įmonių akcijas, ir fondų, valdančių energetikos įmonių Lietuvoje indėlininkų skaičius Lietuvoje iki 2020 metų pasiektų 200 000, o iki 2030 metų – 300 000.

11.5 Naujos galimybės verslui ir konkurencingumui didinti

Pastaraisiais metais privačios verslo įmonės Lietuvoje buvo aktyviai stumiamos iš energetikos, paliekant joms tik pasyvaus energijos vartotojo vaidmenį. Decentralizuota elektros energijos gamyba buvo ribojama, VIAP mokesčiais apmokestinant elektrą, pagamintą savo poreikiams. Ribojamos ES paramos teikimo privačiam verslui galimybės. Atskirais atvejais netgi buvo įstatymais apribojamos galimybės privataus verslo kompanijoms konkuruoti su valstybinio kapitalo kompanijomis, įgyvendinant valstybei svarbius projektus energetikoje.

Liberalų manymu, blogėjančios sąlygos verslui dalyvauti energetikoje sukūrė investicinio neapibrėžtumo situaciją, kai bet kokios investicijos į energetiką verslui tapo rizikingomis ir dėl to netgi nepradedamos.

Maža to, elektros energijos kainos Lietuvos pramonei yra vienos didžiausių ES, kas mūsų pramonę paverčia nekonkurecinga. Netgi krentant naftos ir dujų kainoms ir dėl to mažėjant elektros energijos kainai, tai iš esmės nepagerina Lietuvos pramonės situacijos, nes kaina mažėja visose šalyse, todėl konkurencinio pranašumo neįgyjame.

Liberalų sąjūdis žada keisti šią situaciją, pritaikydamas aiškius principus ir konkrečius sprendimus.

11.5.1 Vienodos sąlygos investuoti visiems

Panaikinsime bet kokį privataus verslo diskriminavimą. Bet kokie projektai energetikoje bus atliekami, parenkant investuotojus konkurso būdu vadovaujantis efektyvumo kriterijumi, nekreipiant dėmesio į tai, ar investuotojas privatus ar valstybinis. Liberalų energetikos politika išgyvendins esamą LR Vyriausybės ar LR Energetikos ministerijos praktiką be konkurso paskirti investuotoją, gamintoją, rezervo užtikrintoją, balansuotoją, įgyvendintoją ar paramos gavėją. Visi sprendimai bus priimami taikant skaidrias procedūras.

11.5.2 Skatinti decentralizuotą gamybą

Panaikinsime bet kokius mokesčius ir administracinius ribojimus energiją savo poreikiams gaminti patiems. Visiškai panaikinsime VIAP mokestį vartojamai elektros energijai, kuri gaminama iš atsinaujinančių išteklių, jei ši elektros energija pagaminta netaikant valstybės paramos. Taip paskatinsime atsinaujinančios energetikos vystymą be Valstybės paramos.

Panaikinsim bet kokią diskriminaciją, skirstant ES paramos lėšas verslui. Skatinsime investicijas į klimato kaitą mažinančių, kuriamą pridėtinę vertę ir energetinį saugumą Lietuvoje didinančių paskirstytos elektros energijos gamybos projektus. Tokius investuotojus atleisime nuo dalies mokesčių, užtikrinant, kad biudžeto pajamų sumažėjimas būtų atsvertas didesne sukurta pridėtinė verte nacionalinėje ekonomikoje. Pasieksime, kad mažos iki 10 MW galios elektrinės iki 2030 metų gamintų ne mažiau 25 proc. elektros poreikio Lietuvoje.

11.5.3 Užtikrinti konkurencingumą ir mažinti kainą

Sieksime, kad Lietuvos pramonės įmonių mokama kaina už elektrą 2020 metais būtų 10 proc. mažesnė nei ES vidurkis. Daugelio Vakarų Europos šalių pavyzdžiu diferencijuosime VIAP mokesčius, mokamus energetiškai imlaus verslo ir smulkių vartotojų, kurių sąnaudos elektros energijai sudaro mažesnę pajamų dalį. Konkurencingesnės verslo sąlygos leis didinti kuriamą šalies vidaus produktą, kas savo ruožtu reikš didesnes gyventojų pajamas ir mažesnę gyventojų sąnaudų energijai dalį, palyginus su gaunamomis pajamomis.